

AVİM

Araştırma

Makalesi

No:
6

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist, Avrasya İncelemeleri Merkezi
(AVİM)

DOI: 10.5281/ZENODO.7972868

ÇAĞDAŞ BATI AVRUPA AKADEMİ DÜNYASINDA IRKÇILIĞIN VE YABANCI DÜŞMANLIĞININ ARAŞTIRILMASININ ZORLUĞU: FRANSA ÖRNEĞİ

Özet: Fransız akademik çevreleri, “İslami-solculuk” kavramını ve yabancı devletlerin yüksek öğretim ve araştırma kurumlarındaki potansiyel etkisini konu alan çekişmeli tartışmalarla giderek daha fazla karşı karşıya kalmaktadır. Bu makale, kilit siyasi figürlerin rolüne, akademiye ırk ve ırkçılık çalışmalarına dair çıkarımlara ve bunun Fransa’daki akademik özgürlük bakımından potansiyel sonuçlarına odaklanarak bu konulara kısa bir giriş yapmayı amaçlamaktadır. Buna ek olarak, Temmuz 2021’de Senatör Etienne Blance ve raportör Senatör André Gattolin başkanlığındaki “Rassemblement des democrats, progressistes et independants (RDPI)” (Demokratlar, İlericiler ve Bağımsızlar Topluluğu) grubu tarafından başlatılan bir bilgi toplama misyonu, Fransız üniversite ve akademik dünyasında Avrupa dışı devlet etkisini araştırmıştır. Bu misyonun raporunda, Fransa’yı ve kurumlarını, Fransız bilimsel mirasını, akademik özgürlüğünü potansiyel yabancı müdahalelerden korumayı amaçlayan bir mücadeleye hazırlamak üzere beş hedef altında gruplandırılmış 26 öneride bulunulmuştur.

ÇAĞDAŞ BATI AVRUPA AKADEMİ DÜNYASINDA IRKÇILIĞIN VE YABANCI DÜŞMANLIĞININ ARAŞTIRILMASININ ZORLUĞU: FRANSA ÖRNEĞİ

Anahtar kelimeler: Fransız Akademisi, Fransa, Fransız Senatosu, Fransız Üniversiteleri, Senato Raporu, Türkiye, Çin, Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı, İslami-solculuk

Giriş

Son yıllarda Fransız akademik çevreleri, Müslüman köktendinciler ile aşırı sol gruplar arasında ortak düşmanlar lehine yakınlaşmayı tanımlayan “İslami-solculuk”¹ kavramını ve yabancı devletlerin yüksek öğretim ve araştırma kurumlarındaki potansiyel etkisini konu alan çekişmeli tartışmalarla giderek daha fazla karşı karşıya kalmaktadır. İlk tartışma doğrultusunda, Fransa’nın eski yüksek öğretim bakanı Frédérique Vidal, Mart 2021’de Fransız akademik kurumlarında var olduğu iddia edilen “İslami-solculuk” olgusuna ilişkin bir soruşturma başlatmıştır. Yüksek öğretim ve araştırma kurumlarına ilişkin ikinci tartışmayla ilgili olarak ise, Temmuz 2021’de Senatör Etienne Blance ve raportör Senatör André Gattolin başkanlığındaki “Rassemblement des démocrates, progressistes et indépendants (RDPI)” (Demokratlar, İlericiler ve Bağımsızlar Topluluğu) grubu tarafından oluşturulan bir bilgi toplama misyonu, Fransız üniversite ve akademik dünyasında Avrupa dışı devletlerin etkisini araştırmıştır. Bu misyonun raporunda, Fransa’yı ve kurumlarını, Fransız bilimsel mirasını, akademik özgürlüğünü potansiyel yabancı müdahalelerden korumayı amaçlayan bir mücadeleye hazırlamak üzere beş hedef altında gruplandırılmış 26 önerinde bulunulmuştur.

Bu bağlamda, Fransız kabinesindeki son değişiklikler çerçevesinde iki yeni bakanın atandığını görüyoruz: Yüksek Öğrenim Bakanı Sylvie Retailleau ve Eğitim Bakanı Pap Ndiaye. Sömürgecilik ve ırk ilişkileri tarihi konusunda uzmanlaşmış bir akademisyen olan Ndiaye, sol politikalarla ilişkilendirilmektedir. Öte yandan Fransız akademi dünyasının önde gelen isimlerinden olan Retailleau’nun ise, tartışmalı “İslami-solculuk” konusunda henüz kayda değer bir adım atmadığı dikkat çekmektedir.

Bu makale, “İslami-solculuk” tartışmasının sonuçlarını ve yabancı devletlerin Fransız akademisi üzerindeki tesirini, ırk ve ırkçılık çalışmaları üzerindeki etkilerine, kilit siyasi figürlerin pozisyonlarına ve Fransa’daki akademik özgürlük için potansiyel sonuçlarına odaklanarak incelemektedir. Ayrıca, son yıllarda benzer iddialarla karşılaşan Avustralya ve Birleşik Krallık gibi diğer ülkelerin deneyimleriyle de karşılaştırmalar yapmaktadır. Ayrıca yazar, Fransa’daki yüksek öğretim kurumlarında akademik çalışmalar ve araştırmalar hakkında raporlar hazırlanarak kurulmaya çalışılan ahlaki baskının da altını çizmektedir. Bu çerçevede, makalede, ilk olarak Fransız Senatosu tarafından hazırlanan rapor ele alınmaktadır.

Rapor

Yukarıda belirtildiği üzere, Fransa Senatosu, “**Fransız üniversite ve akademik dünyasında Avrupa dışı devlet tesiri ve bunların etkileri**”² başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Senato araştırma heyetinin raportörü Senatör André Gattolin’in verdiği bilgiye göre, “uzun zamandır korunmakta olan Fransız araştırma ve yüksek öğretimi artık yabancı devletlerin etkinlik kazanma girişimlerine karşı bağışık değildir.” Gattolin’e göre bu kapsamda bazı ülkeler, bazen Fransız sistemine müdahaleye dönüşen

1 Valentine Faure, “« Islamo-gauchisme » : histoire tortueuse d’une expression devenue une invective,” *Le Monde.fr*, December 11, 2020, https://www.lemonde.fr/idees/article/2020/12/11/islamo-gauchisme-histoire-tortueuse-d-une-expression-devenue-une-invective_6063006_3232.html. Yazı uyarınca terim ilk 2002 yılında French sosyalist Pierre-André Taguieff tarafından “ La Nouvelle Judéophobie” başlıklı kitabında kullanılmıştır.

2 André Gattolin, “Rapport d’information fait au nom de la mission d’information sur les influences étatiques extra-européennes dans le monde universitaire et académique français et leurs incidences” (Paris: Le Sénat, September 9, 2021), http://www.senat.fr/rap/r20-873/r20-873_mono.html.

sistemik yöntemler uygulamaktadır. Konuyu araştırmak üzere Temmuz 2021’de Senatör Etienne Blance başkanlığındaki “*Rassemblement des Democats, progressistes et independants (RDPI)*” grubunun girişimiyle, André Gattolin’in raportörlüğünde bir bilgi toplama heyeti oluşturulmuştur.³ Gattolin’e göre, bilgi toplama misyonu sırasında yaklaşık elli Fransız ve yabancı şahsiyetle, tüm yüksek öğretim kurumlarıyla görüşülmüş ve araştırmalar Avustralya, Birleşik Krallık, Almanya ve Kanada gibi bu sorundan etkilendiği bildirilen birkaç ülkeye genişletilmiştir. Bu doğrultuda raporda, Fransa’yı ve kurumlarını Fransız bilimsel mirasını, akademik özgürlüğünü ve araştırma dürüstlüğüne muhafaza etmek ve daha iyi korunmasına yönelik bir mücadeleye hazırlamak için beş hedef altında gruplandırılmış 26 tavsiyede bulunulduğu belirtilmektedir.

Rapor, yabancı etkisinin ve bunların Fransız üniversite ve akademik dünyasının değerleri üzerindeki etkinliğinin Fransa’da henüz öncelikli bir konu olarak görülmediğini belirtmektedir. Ancak Avustralya ve İngiltere gibi bazı ülkeler, bu etkinin ilk kurbanlarının kendileri olmaları sebebiyle, son yıllarda sorunun ciddiyetinin farkına varmıştır. Bu ülkeler, birkaç yıldır üniversitelerinde yabancı etkisinin, hatta müdahalesinin belirtilerinde bir artış saptamış ve kürsülerin finansmanı, araştırmacıların işe alınması, araştırmaların ideolojik ya da siyasi amaçlar için araçsallaştırılması, hatta kendi vatandaşı öğrenciler ve potansiyel olarak öğretmenler üzerinde uygulanan baskılar gibi uygulamalara yönelik parlamento soruşturmaları başlatmıştır. Rapor, Fransa’nın özellikle ön planda olduğu bazı alanlarda, bu operasyonlar için halihazırda önemli bir hedef olduğunu iddia etmektedir.⁴

Hangi Ülkeler Senato Raporu Tarafından “Avrupalı Olmayan” Şeklinde Tanımlanmıştır?

Rapor, en başta hedef ülkesini Çin olarak açıklamaktadır. Rapora göre Çin, gücü ve uzun vadeli politikalar yürütme kapasitesi nedeniyle küresel ve sistemik bir etki stratejisi uygulayabilecek en güçlü devlet olarak görünmektedir. Rapor, Çin’e Rusya, **Türkiye** ve Basra Körfezi’ndeki bazı ülkeler gibi halihazırda daha saldırgan politikalar uygulayan diğer ülkelerin de katılabileceğini eklemektedir.⁵

Raporun ilginç başlığıyla ilgili olarak, hangi siyasi görüşte olursa olsun, bir Türk vatandaşı muhtemelen şu soruları soracaktır: “Türkiye Avrupalı olmayan bir ülke mi?” Eğer Türkiye bir Avrupa ülkesi değilse, nasıl 1949 yılında **Avrupa’da** insan haklarını, demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü korumak amacıyla kurulan Avrupa Konseyi’nin ve kapsayıcı Avrupa kurumlarının kurucu üyelerinden biri olmuştur? Avrupa Birliği Antlaşması veya Maastricht Antlaşması’nın 49. Maddesi “AB ilkelerine saygı duyan **her Avrupa ülkesi** katılmak için başvurabilir” yazmaktadır. Eğer Türkiye bir Avrupa ülkesi değilse, 2004 yılında AB üyelik başvurusu neden kabul edilmiştir?

Bu soruları Avrupa tarihine ve Türk-Fransız ilişkilerinin uzun geçmişine atıfta bulunarak çoğaltabiliriz. Bu tür sorular gündeme geldiğinde Fransız Senatosu’nun kibirli üyeleri veya Fransız diplomatlar, raporun “Avrupa değerleri” bağlamında Avrupa dışındaki ülkelere atıfta bulunduğuna dair retoriğe dayalı yüzeysel cevaplar verebilirler. Şu husus açıkça belirtilmelidir: Türk halkı ya da kendine saygısı olan hiç kimse böyle aldatıcı bir açıklamayı kabul etmeyecektir. Dahası, bu tür ifadeleri ve tanımlamaları aşağılayıcı bulacaktır.

3 Gattolin.

4 Gattolin, 11.

5 Gattolin, 13.

ÇAĞDAŞ BATI AVRUPA AKADEMİ DÜNYASINDA IRKÇILIĞIN VE YABANCI DÜŞMANLIĞININ ARAŞTIRILMASININ ZORLUĞU: FRANSA ÖRNEĞİ

Raporun Türkiye Hakkındaki İddiaları Nelerdir?

Yukarıda da belirtildiği üzere, rapor ağırlıklı olarak Çin, Rusya ve Türkiye hedef alınarak hazırlanmıştır. Raporu “Basra Körfezi” ülkeleri şeklinde bir ifade yer almakla birlikte, bu bölgeye yapılan atıflar sınırlıdır. Raporu Çin’den 357 kez, Türkiye’den 87 kez, Rusya’dan ise sadece 36 kez bahsedilmektedir. Ayrıca, söz konusu üç hedef ülkeden sadece ikisi, Türkiye ve Çin, “Fransa’da Yürütülen İki Farklı Stratejiye Odaklanmak: Türkiye ve Çin” ana başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu alt başlığı takiben Türkiye, “Sektörel Bir Örnek: Sınırlı Kaynaklara Sahip Ancak Hedefe Yönelik Faaliyetler Gerçekleştiren Türkiye” alt başlığı altında ele alınmıştır.⁶

Türkiye ile ilgili bölümde iki kişinin verdiği bilgilere uzun atıflar yapıldığı görülmektedir. Bunlar Ermeni asıllı Fransız tarihçi Claire Mouradian (Fransız Ulusal Bilimsel Araştırma Merkezi-CNRS Araştırma Direktörü) ve Dorothée Schmid’dir (Doktor, Fransız Uluslararası İlişkiler Enstitüsü-IFRI Türkiye ve Orta Doğu programı başkanı). Türkiye ile ilgili iddialar aşağıdaki alt başlıklar altında incelenmiştir: 1. Yüksek Öğretim’de Kısıtlı Kurumsal Varlık⁷, 2—Hedefe Yönelik Faaliyetler, a) Araştırmacıların Üzerindeki Baskı ve b) Düşünce Kuruluşlarının Rolü.⁸

Schmid’in “Araştırmacılar Üzerindeki Baskı” alt başlığında yer alan iddialarına göre, “2015 yılında bir öğrenci Ermeni soykırımının Amerikalılar tarafından tanınması üzerine bir tez yazmak zorunda kalmıştır. Bunun sonucunda aşırı milliyetçi Türkler IFRI sitesini hacklemiştir” ve “2017 yılında IFRI yöneticisi bir televizyon yayını sırasında ‘Recep Erdoğan’ın korkunç bir kaderle karşılaşabileceğini” söylemiştir, bu nedenle IFRI daha sonra çok sayıda tehdit ve sosyal medyada bir karalama kampanyasıyla karşı karşıya kalmıştır.”⁹ Bu alt başlık altında Mouradian’ın, “Birinci derece ‘baskı’nın, araştırmacıların Türk topraklarına ve arşivlere erişiminin kısıtlanmasıdır...” iddiasında bulunduğu ve araştırma grubuna “Türkiye’nin bu kısıtlamaları yaygın olarak uyguladığını” vurguladığı belirtilmektedir.¹⁰ Konunun bu başlık altında tartışılmasının ardından, Fransa Senatosu’nun araştırma heyeti aşağıdaki Tavsiye Kararını formüle etmiştir:

“Tavsiye Kararı 13: İşlevsel korumanın faydasını tüm akademik camiaya (kamu görevlisi olmayan araştırmacılar, kurumlar) genişletin.”¹¹

“Düşünce Kuruluşlarının Rolü” alt başlığı altında Mouradian’ın anlamsız iddialarına tanık olmaktadır. İddialarının temelsizliğinin daha iyi anlaşılması için, Rapor’un bu bölümünün tamamı aşağıda sunulmaktadır:

“b) Düşünce Kuruluşlarının Rolü

Rejimin görüşlerine uygun tezleri destekleyen düşünce kuruluşlarını oluşturmak ve finanse etmek, Türkiye’nin yüksek öğretimdeki etki stratejisinin ikinci yönüdür. Düşünce kuruluşlarının avantajı, araştırma ve lobcilik arasındaki çizgiyi çizmenin bazı durumlarda zor olması ve düzenlemelerinin daha zayıf olmasıdır.

Paris’te 2009 yılında 1901 sayılı dernekler kanuna göre kurulan Bosphore Enstitüsü’nü örnek vermek mümkündür. Kendi sitesine göre, ‘ana misyonu, özellikle önemli etkinliklerin düzenlenmesi yoluyla Fransa’da Türkiye ile ilgili tartışmaların aktif araçlarından biri olmaktadır.

6 Gattolin, 61–65.

7 Gattolin, 61–62.

8 Gattolin, 62–65.

9 Gattolin, 63.

10 Gattolin, 62.

11 Gattolin, 63.

Türkiye tarafından finanse edilip desteklenmekte ve Türkiye lehine tezler geliştirmektedir. Çoğu zaman olduğu gibi, bunlar nadiren “gerçek dışı” tezlerdir, ancak daha çok sadece bir bakış açısını sunan veya bir sorunun bazı yönlerini kasıtlı olarak atlayan tezler ve notlardır.

Ayrıca, Claire Mouradian’a göre Bosphore Enstitüsü, Türkiye ile ilgili makalelerin yazarlarını izlemekte ve bunu bir tür ‘denetleme’ olarak kabul etmektedir. Fakat, bu aynı zamanda bir tür korkutma niteliği taşımaktadır.

Aldığımız duyumlara göre, bazı düşünce kuruluşları açıkça inkarcı tezleri desteklemiş ve bu da yasal işlemlere yol açmıştır. Bu konuda, Ermeni soykırımını inkar eden görüşleriyle tanınan ‘Maxime Gauin’ [*Gauin*] isimli yazarın davasını örnek gösterebiliriz. (1 Kaynak: Paris Temyiz Mahkemesi, 28 Mart 2019 tarihli basın açıklaması).¹²

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) bu iddialara ilişkin olarak 11 Ekim 2021 tarihinde “Fransız Senatosu Raporunda Institut du Bosphore’un Çalışmaları İle İlgili İfadeler Gerçeklerle Bağdaşmıyor ve İfade Özgürlüğünü Kısıtlamayı Hedefliyor” başlıklı bir basın açıklaması yayımlamıştır.¹³ Bu bağlamda, Dr. Maxime Gauin’e yönelik iddiaların Bosphore Enstitüsü’ne yönelik suçlamalar kadar temelsiz olduğunun altını çizmek isteriz. Gauin ile çalışmış olanlar, onun savlarını titiz arşiv araştırmalarına dayandıran ve olgusal yanlışlıklara tolerans göstermeyen bir tarihçi olduğunu bilirler. Bugüne kadar hiç kimse Gauin’in analizlerini tutarlı bir şekilde çürütemedi ve onun görüşlerini çürütmek yerine karakter suikastı yapmaya yönelik tuhaf girişimlerde bulunmak zorunda kaldılar. Kanaatimizce, Fransız Senatosu raporunda yer alan ifadeler, konuya nereden bakılırsa bakılsın tam bir akıl tutulmasını ve Türkiye’yi karalamaya yönelik çaresiz bir çabayı ortaya koymaktadır.

Türkiye’nin Hangi Uluslararası Faaliyetleri Fransız Senatörleri Rahatsız Etmekte?

Fransız Senatosu raporunun çeşitli bölümlerinde serpiştirilen ifade ve yorumlar, Fransız Senatörlerin Yunus Emre Enstitülerinin Fransa ve diğer ülkelerdeki varlığından ve faaliyetlerinden özellikle rahatsız olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Türkiye Maarif Vakfı tarafından okulların açılmasının (özellikle Afrika’da) Fransız yetkililerini tedirgin etmekte olduğu görülmektedir. Örneğin, raporda bu konulara değinen ve aşağıdaki ifadeleri içeren bölümler yer almaktadır:

- Misyon tarafından da dinlenen, Fransız Uluslararası İlişkiler Enstitüsü araştırmacısı Dorothée Schmid, “Çin’den daha az sistematik ve çok yönlü olan diğer vakaların” bu araçları siyasi amaçlar için daha gizli bir şekilde kullandığına inanmaktadır. Örneğin, son yıllarda Yunus Emre Enstitülerini (adını 13. yüzyılda yaşamış gizemli bir şairden alan) özellikle Afrika’da faaliyete geçiren Türkiye için durum böyledir.¹⁴
- Türkiye, Afrika’daki okul ağını fazlasıyla geliştirmiştir. Bu okullar itibarlarını, öğrencilerinin en iyi Afrika üniversitelerine girmelerini sağlayan rekabetçi sınav hazırlık programları üzerine inşa etmişlerdir. Böylece geleceğin Afrikalı elitlerinin Türkiye ile işbirliği ve Türk modelini teşvik etmeleri amaçlanmaktadır. Bu nedenle, Türkiye’nin Afrika ile ilişkisi önemini korumaktadır ve bu

¹² Gattolin, 64–65.

¹³ “Fransa Senatosu raporunda Institut du Bosphore’un çalışmaları ile ilgili ifadeler gerçeklerle bağdaşmıyor ve ifade özgürlüğünü kısıtlamayı hedefliyor,” October 11, 2021, <https://tusiad.org/tr/basin-bultenleri/item/10849-fransa-senatosu-raporunda-institut-du-bosphore-un-calismalari-ile-ilgili-ifadeler-gerceklerle-bagdasmiyor-ve-ifade-ozgurlugunu-kisitlamayi-hedefliyor>.

¹⁴ Gattolin, “Rapport d’information fait au nom de la mission d’information sur les influences étatiques extra-européennes dans le monde universitaire et académique français et leurs incidences,” 27.

ÇAĞDAŞ BATI AVRUPA AKADEMİ DÜNYASINDA IRKÇILIĞIN VE YABANCI DÜŞMANLIĞININ ARAŞTIRILMASININ ZORLUĞU: FRANSA ÖRNEĞİ

kapsamda Campus France, Türkiye'nin kıta için "gerektiği kadar burs vereceğini belirttiğini" ifade etmiştir.¹⁵

- Yeni Osmanlıcılık yalnızca Türkiye'nin sınırlarının ötesinde bir etki alanı oluşturma çabası değildir; aynı zamanda küresel ölçekte bir kültürel etki arzusunu da ifade etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu Müslüman dünyasının son Halifeleri tarafından yönetilmiştir ve Emirliklerden farklı olarak, Halifeliğin etkisinin tüm inananlar topluluğuna (Ümmet) yayılması amaçlanmıştır. Ancak bu, Katolik inancında Papa'nın konumu gibi doğrudan bir dini otorite değil, kültürel ve uygarlık ile bağlantılı bir etkileme biçimidir. Bu yönüyle Türkiye, İslam'ın en büyük iki kutsal mekanına ev sahipliği yapan Suudi Arabistan ile rekabet halindedir. Ancak Dorothee Schmid'in de araştırma heyetine belirttiği gibi, en önemli ölçüt aslında milliyetçilik ölçütüdür. Yeni Osmanlıcılık aynı zamanda Afrika, Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan büyük bir siyasi güç olarak imparatorluğa duyulan nostaljiyi de ifade etmektedir. Türkiye'ye tarihi ve kültürü açısından "hak ettiği yeri" geri vermekle ilgilidir.¹⁶

Bu bağlamda, raporda Paris'teki bazı büyükelçiliklerin, büyük olasılıkla Fransız makamlarının talebi üzerine, eğitimde kamu etki politikaları ve uluslararası işbirliği ile ilgili olarak Senato araştırma heyetine yazılı katkılar gönderdikleri belirtilmektedir. Bu büyükelçilikler raporun ikinci dipnotunda "Almanya, Avustralya, Çin Halk Cumhuriyeti, İngiltere ve Türkiye'nin Paris'teki büyükelçilikleri"¹⁷ olarak belirtilmektedir. Ayrıca, Türk Büyükelçiliği'nin kapsamlı içeriğe sahip katkısı tam metin olarak raporda ek halinde yer almaktadır.¹⁸ Bu çerçevede, Türkiye'nin politikasını anlaşılır bir şekilde açıklayan ve Fransız makamlarına dünya çapında kültürel ve siyasi alandaki tarihi faaliyetlerini kibarca hatırlatan Türkiye Büyükelçiliği katkısında yer alan Soru-6'nın cevabı şu şekildedir:

"Soru 6 - Türkiye'nin Fransa'da veya Avrupa'nın ya da dünyanın başka yerlerindeki nüfuz çalışmaları alanında hedef alınabileceği yönündeki eleştiriler hakkındaki görüşünüz nedir?"

Türkiye Büyükelçiliği'nin Cevabı- Fransa ile akademik değişimler büyük ölçüde Türkiye'de köklü bir geçmişe sahip olan Frankofon toplumdaki ve Türk makamlarının akademisyenlerimize Fransa'da kaliteli eğitim sunmaya yönelik pragmatik yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Genel olarak, Türkiye'nin Türk dili ve kültürünün yurtdışındaki etkisini arttırmaya yönelik çabaları, Fransa da dahil olmak üzere, diğer birçok ülkenin aynı alandaki çabalarıyla karşılaştırılabilir niteliktedir. Dolayısıyla bu çabalar herhangi bir haklı eleştiriye yol açmamaktadır."¹⁹

Raporda yer alan bazı ifade ve yorumlar, Türkiye Büyükelçiliği'nin kibar ve nezaketli yanıtının Fransız yetkililer tarafından ya görmezden gelindiğini ya da anlaşılmamış gibi davranıldığını göstermektedir. Bu nedenle, raporun yazarlarına özetle şunları hatırlatmak gerekli görünmektedir:

Institut Français'in dünya çapında bilinen varlığının kökenleri, Fransız sömürgeciliğinin *civilisatrice* (medenileştirici) misyonunda yatmaktadır. Hatırlanacağı üzere *civilisatrice* misyonu, Fransız sömürgeci yayılmasının başlıca ifadelerinden biridir.²⁰ Bu konuda daha fazla ayrıntıya girmeden, okuyucularımıza sadece on dokuzuncu yüzyıl Fransız sömürgeciliği üzerine akademik bir kaynağın aşağıdaki değerlendirmesini hatırlatmak istiyoruz:

15 Gattolin, 38.

16 Gattolin, 43.

17 Gattolin, 8.

18 Gattolin, 228–37.

19 Gattolin, 236.

20 Teoman Ertuğrul Tulun, "German-French Joint Cultural Institutes: Transformation of the 'Civilizing' Mission of West European Colonialism.," *Center For Eurasian Studies (AVİM)*, February 26, 2019, sec. Analysis, 2019 / 2, <https://avim.org.tr/en/Analiz/GERMAN-FRENCH-JOINT-CULTURAL-INSTITUTES-TRANSFORMATION-OF-THE-CIVILIZING-MISSION-OF-WEST-EUROPEAN-COLONIALISM>, 10.31219/osf.io/2tgmv.

“Fransız dış politikası, Fransa’nın büyük bir dünya gücü olarak gerilemesini telafi etmeye çalışmış ve bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu’na ait olan bölgeler üzerinde siyasi ve ekonomik üstünlük sağlamak üzere dış kültür politikasını kullanmıştır. Sonuç olarak, *Alliance Française* ve *Mission Laïque Française* kurulmuş ve Ortadoğu’da Fransız dilinin kullanımını ve Fransız kültürü bilgisini yaymak amacıyla birer araç olarak işlev görmeye başlamışlardır.”²¹

Fransa’da Irkçılık Tartışmalarını Susturma Girişimleri

Yukarıda da belirtildiği üzere, Fransa’nın eski yüksek öğretim bakanı Frédérique Vidal, Mart 2021’de Fransız akademik kurumlarında var olduğu iddia edilen “İslami-solculuk” olgusuna ilişkin bir soruşturma başlatmıştır. Bakan, eleştirel ve postkolonyal perspektiflerle çalışan akademisyenleri bölücü bir gündemi teşvik etmek ve tüm meseleleri basit bir ırk ve sömürgecilik eksenine indirgemekle suçlamıştır. Eleştirmenler bu saldırı yöntemini ırkçılık, beyaz üstüncülüğü ve sömürgeciliğin kalıcı mirası hakkındaki temel söyleşileri susturma ve böylece Fransa’yı ırkçılık sonrası ve eşitlikçi bir toplum olarak gösteren kendini doğrulayan kehanet sürdürme girişimi olarak görmektedir.²²

Fransız üniversitelerindeki “islamo-gauchisme” veya “İslami-solculuk” olgusunu çevreleyen mevcut tartışma, akademinin daha geniş bir eleştirisine yol açmıştır. Bazı yorumcular, akademisyenlerin Fransız evrenselciliği ilkelerinden çok uzaklaştığını savunmaktadır. Özellikle ırk ve ırkçılık alanında çalışan akademisyenler, akademik ortamdaki marjinal konumlarına rağmen eleştirilerin odağı haline gelmiştir.²³

Fransa’da “islamo-gauchisme” olarak bilinen “İslami-solculuk” ifadesi, akademik camianın bazı kesimleri ve sağcı politikacılar arasında kayda değer bir oranda ilgi görmüştür. Bu terim, emperyalizm ve neoliberal küreselleşme karşılığında birleşen radikal İslamcı hareketler ile aşırı sol arasındaki sözde siyasi yakınlaşmayı ifade etmektedir. Günümüz bağlamında bu terim, Fransa hükümeti, muhafazakar medya ve akademisyenler tarafından, ırkçılık ve İslamofobiye yoğun bir şekilde odaklanmaları sebebiyle, sol görüşlü ırkçılık karşıtı entelektüelleri eleştirmek ve İslamcılığı ve terörizmi desteklediklerini ima etmek suretiyle aşağılayıcı bir şekilde kullanılmaktadır. Devlet yetkililerinin bu sıfatı yoğun bir şekilde kullanması, Müslümanları ve ilerici akademisyenleri, görüşlerini genelleştirerek ve aşırılıkla bağlarını öne sürerek, kasıtsız da olsa damgalayabilir.²⁴

Bakan Vidal tarafından “İslami-solculuk” soruşturmasının Ulusal Bilimsel Araştırma Merkezine verilmesine rağmen, merkez bu terimin yetersiz bir şekilde tanımlandığını ve bilimsel gerçeklikten yoksun olduğunu kabul etmiştir. Merkez ayrıca, bilimsel araştırmaların siyasi amaçlar için kötüye kullanılabilirliği konusunda uyarıda bulunmuş ve Fransa’da akademik özgürlüğün ihlal edilebileceği yönündeki endişelerini dile getirmiştir.²⁵

Fransa Ulusal Bilimsel Araştırma Merkezi’nde (CNRS) ırk ve ırkçılık araştırmacısı olarak görev yapan sosyolog Sarah Mazouz, Fransa’da genel olarak ırkçılığı kaale almayan ve görmeyen fikirlerin hakim olduğunu ve bu fikirlerin genellikle ırkla ilgili meseleleri ele alma çabalarını caydırmak ya da zayıflatmak için kullanıldığını iddia etmektedir. Mazouz’a göre bu tür bir argümanın başlangıcı,

21 Somogy Varga, “The Marketization of Foreign Cultural Policy: The Cultural Nationalism of the Competition State,” *Constellations* 20, no. 3 (October 20, 2013): 442–58.

22 F. Zehra Colak and Erkan Toguslu, “France’s Attack on Academics Is an Attempt to Silence Debate on Race - ECPS,” *Populism Studies*, March 1, 2021, sec. Commentaries, <https://www.populismstudies.org/frances-attack-on-academics-is-an-attempt-to-silence-debate-on-race/>.

23 Sarah Elzas, “Academics under Fire for Studying Race and Racism in Colour-Blind France,” *RFI*, March 25, 2021, sec. france, <https://www.rfi.fr/en/france/20210325-studying-race-and-racism-in-universalist-colour-blind-france-islamo-leftism-islamo-gauchisme-academia-paris>.

24 Colak and Toguslu, “France’s Attack on Academics Is an Attempt to Silence Debate on Race - ECPS.”

25 David Matthews, “France to Investigate Academics over ‘Islamo-Leftism,’” *Times Higher Education (THE)*, February 19, 2021, <https://www.timeshighereducation.com/news/france-investigate-academics-over-islamo-leftism>.

ÇAĞDAŞ BATI AVRUPA AKADEMİ DÜNYASINDA IRKÇILIĞIN VE YABANCI DÜŞMANLIĞININ ARAŞTIRILMASININ ZORLUĞU: FRANSA ÖRNEĞİ

Fransa'nın zaten ırksal önyargılardan arınmış bir toplum olduğu ve bu nedenle ırk ve ırksallaştırma sorunlarına ilişkin daha fazla araştırmayı gereksiz kıldığı iddiasına dayanmaktadır.²⁶

Yakın Dönemde Kabine'de Gerçekleşen Değişiklikler Ve Fransa'ya Olası Etkileri

Geçen yıl Fransa'da kabineye iki yeni Bakan girmiştir. Sylvie Retailleau Yüksek Öğretim Bakanı olarak görev alırken, Pap Ndiaye de Eğitim Bakanı olarak atanmıştır. Paris'in bir banliyösünde Senegalli bir baba ve Fransız bir annenin çocuğu olarak dünyaya gelen Ndiaye, 2008 yılında yayınladığı "The Black Condition: A French Minority" (Siyahi Durum: Bir Fransız Azınlığı) adlı kitabıyla ulusal çapta tanınmıştır. Avrupa ve Amerika'da sömürgecilik ve ırk ilişkileri tarihi konusunda uzmanlaşmış bir akademisyen olan Ndiaye sol siyasetle ilişkilendirilmiş ve Fransa Göç Müzesi'nin direktörlüğünü yapmıştır.²⁷

Fransız akademisinin önde gelen isimlerinden ve Paris-Saclay Üniversitesi'nin eski rektörü Sylvie Retailleau, Profesör Vidal'in akademide "İslami-solculuğa" karşı yürüttüğü kampanyanın ışığında dikkatleri üzerine çekmiştir. Ancak statüsünün yükselmesi ve görünürlüğünün artmasına rağmen Retailleau, bu tartışmalı konuda şu ana kadar olumlu ya da olumsuz kayda değer bir adım atmamıştır.²⁸

Günümüz Fransız Akademisinde Irkçılık ve Farklı Ayrımcılık Türlerini Ele Alma Zorluğu

Bazı akademisyenler, Fransa'da ayrımcılık araştırmaları yapılırken, araştırmacıların ayrımcılık türleri arasında ciddi ayrımlar yaptıklarını ve ayrımcılık türlerinin arasında kalın bariyerler oluşturduklarını savunmaktadır. Bu kapsamda, araştırmalarda kullanılan birtakım tekniklerin bazı azınlık grupları için kullanılması eleştiri konusu değilken, aynı yöntemlerin başka bir azınlık grubu için kullanılması şikayet konusu olabilmektedir. Örneğin, insanları damgalamanın etkisi konusunda eğitmek için simülasyon kullanmak, engellilik konusunda farkındalık yaratmak için etkili ve yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Ancak aynı tekniğin başörtüsü takan Müslüman kadınlara yönelik ayrımcılığa karşı farkındalık yaratmak için kullanılması ciddi bir siyasi ve medya tepkisine neden olabilmektedir. Benzer şekilde, işyerinde homofobi ve transfobiyi ele almak için şirket içinde bir ağ kurmak etkili bir yöntem iken, aynı şeyi İslamofobi veya ırkçılığı ele almak için yapmak olumsuz bir şekilde algılanabilmekte, reddedilmekte ve basında bir skandal olarak yansıtılabilmektedir. Bu doğrultuda, "ırkçılık ve İslamofobiyi doğrudan ele almanın zor olduğu, zira Fransa'daki mevcut ırkçılığı dikkate almayan ve seküler bağlamın ayrımcılığın izlenmesini ve ele alınmasını zorlaştırdığı"²⁹ iddia edilmektedir.

26 Elzas, "Academics under Fire for Studying Race and Racism in Colour-Blind France."

27 Angeliqe Chrisafis, "France: Black Historian Pap Ndiaye Appointed as Education Minister," *The Guardian*, May 20, 2022, sec. World news, <https://www.theguardian.com/world/2022/may/20/france-black-historian-pap-ndiaye-appointed-as-education-minister>.

28 Ben Upton, "New French Minister Urged to Look beyond Research Elite," *Times Higher Education (THE)*, June 3, 2022, <https://www.timeshighereducation.com/news/new-french-minister-urged-look-beyond-research-elite>.

29 Lisa Buchter, "Why Is It So Hard to Address Racism and Islamophobia in France?," *Social Science Space* (blog), March 20, 2023, <https://www.socialsciencespace.com/2023/03/why-is-it-so-hard-to-address-racism-and-islamophobia-in-france/>; Lisa Buchter, "Escaping the Ellipsis of Diversity: Insider Activists' Use of Implementation Resources to Influence Organization Policy," *Administrative Science Quarterly* 66, no. 2 (June 1, 2021): 521–65, <https://doi.org/10.1177/0001839220963633>; "Educating the Sighted: When Activists Reorganize Solidarity by Prefiguring New Social Scripts of Help and Interaction - Lisa Buchter, 2022," *Organization* 29, no. 2 (March 14, 2022): 247–70, <https://doi.org/10.1177/13505084211051051>.

Diğer taraftan, belirli araştırmalar Fransa’da ırkçılığı ele almaya odaklanmış, “çeşitlilik” konularını veya “dezavantajlı mahalleleri” ele alarak dolaylı yoldan başarılı olmuştur. Buna karşılık, ırkçılık veya İslamofobiyi doğrudan ele alanlar başarısız olmuş ve ortadan kaybolmuştur.³⁰

Sonuç

Yukarıda bahsi geçen Fransız Senatosu raporu incelendiğinde, bilgilerin öncelikle Çin’i hedef aldığı söylenebilir. Ancak rapor, tamamen Çin karşıtı olmaktan kaçınmak amacıyla, Türkiye’yi karalamakta ve Avrupalı niteliğini inkar ederek Batı dünyasından dışlamaya çalışmaktadır. Bu yaklaşımın sadece karar alıcılarla sınırlı kalmadığı, genel olarak Türkiye’yi ve Türkleri hedef aldığı her geçen gün daha da görünür hale gelmektedir. Bu düşmanca tutumun artık çok eskidiğini ve Türk halkı arasında bıkkınlık ve öfke yarattığını, bazılarınca karşı hamleleri kışkırtmak amacıyla bir provokasyon yapılması olarak yorumlandığını söyleyebiliriz.

Fransız Senatosu’nun raporundaki bu Türkiye karşıtı tutum ile akademisyenlerin Fransa’da ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığı üzerine yapılan akademik çalışmaların engellenmesi ve karalanmasına yönelik eleştirilerini aynı çerçeve içinde değerlendirmek faydalı olacaktır. Bu bağlamda, Fransız Senatosu’nun raporunda Türkiye’ye yönelik iddialar ile Fransa’da ırkçılık ve İslamofobi çalışmalarına karşı alınan tutum arasında ciddi bir tutarsızlık olduğunu söylemek mümkündür. Bu tezat, başkalarını haksız yere eleştirmeden önce kendi hatalarına bakmayı ifade eden “İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batır” şeklindeki Türk atasözünü akla getirmektedir.

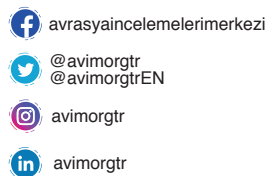
30 Buchter, “Why Is It So Hard to Address Racism and Islamophobia in France?”; Lisa Buchter, “‘Companies Can Do Better than the Law’: Securing Rights for Minorities as an Insider Activist in French Corporations,” in *Legal Intermediation*, vol. 81, Studies in Law, Politics, and Society (Emerald Publishing Limited, 2019), 11–44, <https://doi.org/10.1108/S1059-433720190000081002>.

ÇAĞDAŞ BATI AVRUPA AKADEMİ DÜNYASINDA IRKÇILIĞIN VE YABANCI DÜŞMANLIĞININ ARAŞTIRILMASININ ZORLUĞU: FRANSA ÖRNEĞİ

Kaynakça:

- Buchter, Lisa. “Companies Can Do Better than the Law’: Securing Rights for Minorities as an Insider Activist in French Corporations.” In *Legal Intermediation*, 81:11–44. Studies in Law, Politics, and Society. Emerald Publishing Limited, 2019. <https://doi.org/10.1108/S1059-433720190000081002>.
- . “Escaping the Ellipsis of Diversity: Insider Activists’ Use of Implementation Resources to Influence Organization Policy.” *Administrative Science Quarterly* 66, no. 2 (June 1, 2021): 521–65. <https://doi.org/10.1177/0001839220963633>.
- . “Why Is It So Hard to Address Racism and Islamophobia in France?” *Social Science Space* (blog), March 20, 2023. <https://www.socialsciencespace.com/2023/03/why-is-it-so-hard-to-address-racism-and-islamophobia-in-france/>.
- Chrisafis, Angelique. “France: Black Historian Pap Ndiaye Appointed as Education Minister.” *The Guardian*, May 20, 2022, sec. World news. <https://www.theguardian.com/world/2022/may/20/france-black-historian-pap-ndiaye-appointed-as-education-minister>.
- Colak, F. Zehra, and Erkan Toguşlu. “France’s Attack on Academics Is an Attempt to Silence Debate on Race - ECPS.” *Populism Studies*, March 1, 2021, sec. Commentaries. <https://www.populismstudies.org/frances-attack-on-academics-is-an-attempt-to-silence-debate-on-race/>.
- “Educating the Sighted: When Activists Reorganize Solidarity by Prefiguring New Social Scripts of Help and Interaction - Lisa Buchter, 2022.” *Organization* 29, no. 2 (March 14, 2022): 247–70. <https://doi.org/10.1177/13505084211051051>.
- Elzas, Sarah. “Academics under Fire for Studying Race and Racism in Colour-Blind France.” *RFI*, March 25, 2021, sec. france. <https://www.rfi.fr/en/france/20210325-studying-race-and-racism-in-universalist-colour-blind-france-islamo-leftism-islamo-gauchisme-academia-paris>.
- Faure, Valentine. “« Islamo-gauchisme » : histoire tortueuse d’une expression devenue une invective.” *Le Monde.fr*, December 11, 2020. https://www.lemonde.fr/idees/article/2020/12/11/islamo-gauchisme-histoire-tortueuse-d-une-expression-devenue-une-invective_6063006_3232.html.
- “Fransa Senatosu raporunda Institut du Bosphore’un çalışmaları ile ilgili ifadeler gerçeklerle bağdaşmıyor ve ifade özgürlüğünü kısıtlamayı hedefliyor,” October 11, 2021. <https://tusiad.org/tr/basin-bultenleri/item/10849-fransa-senatosu-raporunda-institut-du-bosphore-un-calismalari-ile-ilgili-ifadeler-gerceklerle-bagdasmiyor-ve-ifade-ozgurlugunu-kisitlamayi-hedefliyor>.
- “French Minister ‘Must Look beyond Elite’ | Times Higher Education (THE).” Accessed April 1, 2023. <https://www.timeshighereducation.com/news/new-french-minister-urged-look-beyond-research-elite>.
- Gattolin, André. “Rapport d’information fait au nom de la mission d’information sur les influences étatiques extra-européennes dans le monde universitaire et académique français et leurs incidences.” Paris: Le Sénat, September 9, 2021. http://www.senat.fr/rap/r20-873/r20-873_mono.html.
- Matthews, David. “France to Investigate Academics over ‘Islamism-Leftism.’” *Times Higher Education (THE)*, February 19, 2021. <https://www.timeshighereducation.com/news/france-investigate-academics-over-islamism-leftism>.

- Mimouni, Abbas. “Macron’s Futile Mission to Set Algeria against Turkey.” Anadolu News Agency, October 4, 2021, sec. Politics. <https://www.aa.com.tr/en/africa/macrons-futile-mission-to-set-algeria-against-turkey/2382502>.
- Tulun, Teoman Ertuğrul. “German-French Joint Cultural Institutes: Transformation Of The ‘Civilizing’ Mission Of West European Colonialism.” Center For Eurasian Studies (AVİM) 2019, no. 2 (February 26, 2019): 6.
- Upton, Ben. “New French Minister Urged to Look beyond Research Elite.” Times Higher Education (THE), June 3, 2022. <https://www.timeshighereducation.com/news/new-french-minister-urged-look-beyond-research-elite>.
- Varga, Somogy. “The Marketization of Foreign Cultural Policy: The Cultural Nationalism of the Competition State.” Constellations 20, no. 3 (2013): 442–58. <https://doi.org/10.1111/1467-8675.12048>.

İletişim / Contacts

Süleyman Nazif Sokak No:12/B Daire: 2-3-4
06550 Çankaya - ANKARA/TURKEY
Tel: +90 (312) 438 50 24 • Fax: +90 (312) 438 50 26
E-mail: info@avim.org.tr

www.avim.org.tr

